

Rétorické hľadisko v súvislosti s tlmočením blokového jazyka v súdnej praxi

Lenka Poľaková

Inštitút germanistiky, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
polakovaster@gmail.com

Kľúčové slová: tlmočenie, frázy, automatizácia, právo, rétorika, súdny diskurz

Key words: interpreting, formulaic expressions, automatization, law, rhetoric, legal discourse

Významnou súčasťou súdneho diskurzu je okrem mnohých iných dôležitých prvkov aj výskyt neustále sa opakujúcich ustálených fráz a slovných spojení, ktoré sú súčasťou nejedného súdneho pojednávania. Tým, že tieto výrazy tvoria širšie celky ako len samostatné termíny alebo dvoj- či trojslovné spojenia, ide v ich prípade skôr o bloky textu, čím tieto jazykové formulácie predstavujú blokový jazyk v súdnom diskurze. Tento jazyk pritom plní dôležitú úlohu aj v rámci právnej rétoriky, pretože dotvára prejavy, ktoré za dverami súdnych siení prebiehajú. Z rétorického hľadiska tak dané frázy nepredstavujú len bežnému poslucháčovi pomerne známe súdne jazykové kliše, ale užitočné prostriedky súdneho rečenia. Dôležité je však poukázať aj na ich funkciu v rámci profesie, akou je súdne tlmočenie. Súdny tlmočník sa totiž dá pri konkrétnom tlmočení považovať nielen za tlmočníka ako takého, ale aj za tieňového rečníka, ktorý si je týchto fráz a ich úlohy z pohľadu rétoriky tiež vedomý – niekedy možno ešte viac ako samotný rečník, keďže si s nimi musí poradiť pri ich prenose z jedného jazyka do druhého, a to za rôznymi okolnosťami sťažených podmienok. Zároveň sa mu však ich bližším skúmaním a vnímaním ponúka možnosť ich automatizácie vďaka ich viac-menej ustálenej forme a opakovanému výskytu. Zautomatizovanie fráz súdneho diskurzu by uľahčilo prácu súdneho tlmočníka nielen ako sprostredkovateľa komunikácie v tomto odbore, ale aj ako ďalšieho, sekundárneho rečníka. Na vyššie uvedené skutočnosti poukazuje aj tento príspevok, ktorého cieľom je upriamiť pozornosť na blokový jazyk súdneho diskurzu a jeho prínos pre tlmočenie. Jadrom jeho sprievodného výskumu sú frázy tohto druhu v slovenčine a v nemčine ako jedna z možných kombinácií pracovných jazykov, s ktorými môže súdny tlmočník pri vykonávaní svojej profesie operovať.

1 Právny jazyk a jeho rétorický aspekt

Náuka o umení rečniť, náuka o umení hovoreného slova – takto je všeobecne vnímaná rétorika, ktorá sa zaoberá aj tým, ako mať dobré, presvedčivé prejavy, a pritom správne využívať jazykové, ale aj mimojazykové prostriedky. Skúma metódy a techniky, ako sa dopracovať k úspešnému rečeniu. Už v staroveku Aristoteles vyzdvihuje význam rétoriky a oddeľuje ju od filozofie tým, že ju charakterizuje ako „schopnosť pozorovania v akejkoľvek situácii prostredníctvom prítomných prostriedkov persuázie“ (Moore, 1993, s. 57). Jej odborných definícií je pomerne mnoho. Zo starších zdrojov je zaujímavý napríklad nasledujúci pohľad z roku 1870, ktorý na rétoriku nazerá ako na „pomenovanie tej časti vedy o jazyku, ktorá rozprávačovi ukazuje, ako konštruovať výrazy pre svoje pocity a myšlienky, a ako ich urobiť atraktívnymi pre poslucháča“ (Cruttenden, 1870, s. 73). V 20. storočí rétoriku americký literárny teoretik a spisovateľ Kenneth Burke definoval ako „využitie jazyka ako symbolického prostriedku vyvolávania spolupráce medzi bytosťami, ktoré na základe svojej podstaty reagujú na symboly“ (Brummett, 2015, s. 43). Podľa nášho názoru sa obe definície

zhodujú v tom, že dobré rečnenie by malo zapôsobiť na poslucháča, a dosiahnuť tak cieľ, ktorý ním rečník sleduje.

Druhov rečnenia, ktorými sa rétorika zaoberá, je viacero. Pôvodne sa formovala tak, že vychádzala z politických, agitačných, slávnostných, príležitostných či súdnych prejavov. Práve „súdna reč“ odjakživa patrila k významným predmetom jej záujmu a tiež k vzdelávaniu budúcich právnikov. So súdnou rečou tak bezprostredne súvisí právna rétorika. Tá sa ako relatívne mladá odnož rétoriky nachádza na rozhraní viacerých disciplín. V jej prípade sú to hlavne právna veda, ale aj sociálne vedy, lingvistika a filozofia. Rečník žiada sudcu, resp. prítomných v súdnej sieni o posúdenie v prospech toho, koho zastupuje. Zastupovaný subjekt je pritom vystavený pochybnostiam, súhlasu i nesúhlasu či konfliktným verziám daných udalostí. Na rozdiel od napr. demonštratívnej rétoriky, ktorá dovoľuje určitú rétorickú ornamentálnosť slúžiacu na prilákanie a potešenie poslucháčov, v právnej rétorike by podľa Kvintiliána v *Institutio Oratoria* (Základy rétoriky) „umenie orátora malo ostať ukryté“ (Kempshall, 2011, s. 172). Veľkú pozornosť jej venoval Cicero, keď analyzoval rétorické princípy. Zaoberal sa ňou tak veľmi aj preto, že ju považoval za najťažšiu z dovtedy známych kategórií rétoriky.

Rétorika je však náuka o dobrom, presvedčivom rečnení, a teda primárne jej nejde ani tak o pravdu ako o účinok. Pôvodne sa vyvinula ako postup argumentovania a presvedčania či už pred súdom alebo vo verejnom priestore, a preto skúma stratégie, ako presvedčať, argumentovať, prehovárať – to platí pri právnej rétorike vo viac než významnej miere. Aby sa k niečomu takému rečník dopracoval, musí vo svoj prospech využiť všetky prostriedky a vlastnosti právneho jazyka ako jedného zo stavebných pilierov právnej rétoriky. Musí sa naučiť, ako ho zvládnuť a obrátiť vo svoj prospech, resp. v prospech subjektu, ktorý zastupuje – inými slovami, ako dosiahnuť svoj cieľ jazykovými, emocionálnymi a strategickými prostriedkami.

1.1 Špecifiká právneho jazyka ako nástroja súdneho diskurzu

Gustav Radbruch, významný nemecký politik a právnik, rozlišuje tri oblasti právneho jazyka (Gast, 2006, s. 443). Jazyk zákonov (*Gesetzessprache*) je podľa Radbrucha chladný, presný, rázny a strohý, pričom neudáva dôvod toho, čo sa príjemcovi prostredníctvom neho predkladá. Jazyk právneho sporu (*die Sprache des Rechtsstreits*) je jazykom boja za právo a spravodlivosť, ktorý sa vyznačuje zmesou chladu a zapálenia. Jazyk rozsudku (*die Sprache des Richterspruchs*) má za úlohu správne a elegantné predstavenie riešenia (v prípade právneho sporu), podľa možností jednoducho, ale zároveň nástojčivo a dôrazne.

Počas súdnych pojednávaní sa stretáme so všetkými tromi vyššie uvedenými vnímaniami právneho jazyka. „Suchý“ a vysoko formálne znejúci prednes zákonov a paragrafov sa prelína s obhajobou, dôrazom a aj emotívnejšie podfarbeným jazykom. Na mikroúrovni sa však vlastnosti právneho jazyka dotýkajú aj nasledujúcich sémantických špecifik vymedzených Abrahámovou a Škvareninovou (2009).

Jedným z týchto špecifik je právna terminológia. Podľa nášho názoru ide o črtu právneho jazyka, ktorá je aj bežnému pozorovateľovi, resp. poslucháčovi, najviac nápadná. V neposlednom rade ide aj o „zložku právnych pojmov“ (Abrahámová – Škvareninová, 2009, s. 79). Vyznačuje sa okrem iného významovou presnosťou a jednoznačnosťou. Ďalším znakom je systémovosť – podľa nej sú právne termíny súčasťou systému patriaceho k určitému odvetviu práva. Avšak v jednom odvetví práva sa môže vyskytovať termín, ktorý má už iný zmysel v ďalšom právnom odvetví, pričom tlmočník musí vedieť zohľadniť aj právne systémy v rámci svojich pracovných jazykov. Ako uvádza Poľaková, napr. pre *spreneveru* existujú v nemeckom jazyku nasledujúce tri výrazy: *Unterschlagung*, *Veruntreuung* či *Untreue*, pričom *Unterschlagung* právny systém Nemecka definuje ako „nezákonné vlastníctvo cudzieho hnutelného majetku, ktoré sa (na rozdiel od krádeže) nachádza vo

vlastníctve alebo starostlivosti páchatel'a, napríklad na základe výpožičky alebo nájomného, ale aj fondu (tzv. sprenevera fondu)" (2017, s. 89). V rakúskom práve sa *Unterschlagung* vzťahuje na majetok získaný náhodne, kým pri *Veruntreuung* ide o zverený majetok. Rečník musí teda vedieť rozlíšiť aj tieto skutočnosti. V tomto kontexte je dôležité pripomenúť to, čo sme načrtli v úvode, a to, že v prípade tlmočeného súdneho pojednávania sa rečníkom do určitej miery stáva aj tlmočník. Napriek tomu, že je oproti „primárnemu“ rečníkovi pomerne v úzadí, právny jazyk (v jeho oboch jazykových podobách) musí mať veľmi dobre zvládnutý aj z hľadiska jeho systémovosti, pretože okrem iného sprostredkúva ucelený právny význam tvrdení medzi jednotlivými účastníkmi. Významnou charakteristikou právneho jazyka je aj jeho jednoznačnosť, predovšetkým tá, ktorá sa vzťahuje na právny pojem. Dôležitú úlohu tu zohrávajú substantíva – napokon, právny jazyk sa vyznačuje práve nominálnym vyjadrovaním, pričom substantívum možno z oboch jeho strán rozšíriť atribútom. Nominálne reťazce majú svoj významný podiel aj na utváraní fráz, ktoré sú predmetom tohto príspevku. Jednou z črt právneho vyjadrovania je aj jeho ustálenosť, v ktorej je zahrnutá nemennosť daného termínu a jeho využívania. Takúto ustálenosť je možné spozorovať aj pri širších jednotkách právneho jazyka, ako sú napr. spomínané frázy, ktoré majú viac-menej opakujúcu sa podobu. Na základe toho je možné považovať právny jazyk ako taký za pomerne ustálený. A napokon, k právnemu jazyku neodmysliteľne patrí aj formalizovanosť právneho pojmu. Pojem je určený zákonom, je v ňom zakotvený s ohľadom na právne definície.

2 Blokový jazyk ako súčasť právneho jazyka

Vyššie uvedené charakteristiky sa v právnom jazyku do určitej miery vzťahujú aj na preň typické (v takomto poradí ich uvádzajú aj Abrahámová a Škvareninová, príklady pochádzajú z nášho korpusu) širšie celky. Patria k nim slovné spojenia, ako napr. *ukladať povinnosť, vykonať dokazovanie, priznať poľahčujúcu okolnosť* atď., ale aj jazykové šablóny – napr. *Súd dospel k záveru..., Proti tomuto rozsudku nie je prípustné odvolanie, Vzhľadom na vykonané dokazovanie...* atď. Tieto jazykové šablóny ako blokový jazyk súdneho diskurzu sú dôležitou súčasťou rečenia na súde ako súčasť argumentovania, presvedčania. Ich zvládnutie je rečníkovi veľkou oporou. Aj napriek svojmu klišéovitému charakteru majú stále významnú výpovednú hodnotu, čím ich nemožno podceňovať a kedykoľvek vynechať, a tiež patria k výskumu a prostriedkom právnej rétoriky. Majú za cieľ uľahčiť rečníkovi prácu, slúžia aj v prospech jazykovej úspornosti. Hoci prejavy, ktoré v súdnej sieni prebiehajú, majú rozmanitý charakter, dané formulky majú tú vlastnosť, že vždy znejú pomerne povedome.

Ako sme už naznačili, právny jazyk je veľmi špecifický práve pre svoje syntaktické, sémantické a pragmatické vlastnosti. Právne dokumenty často využívajú jazykové javy typické pre túto oblasť, ako napr. redundanciu, cudzie slová, výrazy z latinčiny, syntaktickú diskontinuitu, neosobné a pasívne konštrukcie, nominalizáciu, komplexné vety a napokon konvencionalizované výrazy. Takýto výraz charakterizuje Wray ako „neprerušovanú alebo prerušovanú sekvenciu zloženú zo slov alebo iných zmysluplných prvkov, ktorá je, alebo sa zdá byť, prefabrikovaná: t. j. uložená v pamäti a vybavená z nej ako celok v čase, keď je potrebné ju použiť“ (Yoshitomi, 2012, s. 314).

Vo všeobecnosti, vychádzajúc z rétoriky ako takej, majú rečníci vedomí si svojej úlohy pripravené takéto série slov, ktoré často používajú ako samostatné jednotky v závislosti od situácie. Paul Hopper opisuje jazyk ako prevažne „veľkú kolekciu obnoseného šatstva“ (Fahnestock, 2011, s. 92), pričom to spomína v súvislosti so zaužívaným jazykom, s ustálenými frázami. Každá takáto fráza, ktorá znie povedome, bez potreby vybavenia si určitého kontextu, je pravdepodobne vopred pripravenou formuláciou. Tie si často neuvedomujeme práve vďaka rovine ich automatizácie.

Z rečníckeho hľadiska si využívanie ustálených fráz ako blokového jazyka na jednej strane protirečí s podporovaním originality vyjadrovania, no na druhej strane ich rozvážne

používanie môže dotvoriť jasnosť, persuzívnosť a úspornosť daného prejavu, čo je napr. prípadom v politických prejavoch (pri počúvaní prejavov politikov, nezávisle od príležitosti, je možné postrehnúť množstvo fráz, ktoré sa zvyknú familiárne nazývať aj ošúchanými). Poslucháč ich však podvedome počuť chce, pretože prejavu okrem vyššie uvedených prvkov dodávajú koherentnosť a plynulosť. Takýto jazyk fráz tiež predstavuje rozhodujúcu silu pri formulovaní argumentov a podľa Perelmana a Olbrechts-Tytecu je v tejto súvislosti „výsledkom zhody ako cesty na vyjadrenie skutočnosti, hodnoty, súvislosti medzi javmi alebo vzťahmi medzi ľuďmi“ (Fahnestock, 2011, s. 93).

2.1 Ustálené frázy v súdnych prejavoch z translatického hľadiska

Pre rôzne typy rečníckych prejavov, vrátane tých súdneho charakteru, platí, že sa v nich dané frázy vyznačujú regulárnosťou svojho výskytu. Ak vezmeme do úvahy dianie v súdnej sieni, ide o situáciu, ktorá má takmer ritualizovaný priebeh, sledujúci určité pravidlá. A tento typ priebehu, nezávisle od skutočnosti, že každý prípad, ktorý sa pri tom dohráva, je jedinečný, predpokladá aj výskyt ritualizovaného jazyka v podobe daných fráz, jazykových šablón a klíšé. Dajú sa deliť viacerými spôsobmi, napr. na lexikálne, vetné alebo konštrukčné. Sprevedané príkladmi z prejavov súdneho diskurzu ich z funkčného hľadiska podľa Abrahámovej a Škvareninovej (2009) možno deliť aj na uvádzacie (*Otváram hlavné pojednávanie v trestnej veci prečinu zneužívania právomoci verejného činiteľa a vo veci podvodu...*), záverečné (*Obžalovaný/poškodený, máte právo záverečnej reči...*), vnútorné (*Vzhľadom na to, že konanie je ústne a bezprostredné, vyjadrite sa ku skutkom, ktoré sú Vám kladené za vinu...*). Avšak vzhľadom na prepojenie týchto fráz (z pohľadu právnej rétoriky) s tlmočníkom a jeho úlohou ako ďalšieho rečníka v súdnej sieni uvádzame ešte jedno delenie, ktoré nám pomáha porozumieť daným frázam na základe cieleného konania jednotlivých zúčastnených, ktoré v súdnej sieni prebieha. Ide o nasledujúci translačný rámec konania v súdnej sieni navrhovaný translatickou Mirou Kadrić.

Spomínaný rámec delí súdne pojednávanie na určité rámcové časti. Majú slúžiť ako pomôcka súdnym prekladateľom a tlmočníkom pri orientovaní sa v ich činnosti vzťahujúcej sa na dané pojednávania, predovšetkým v súvislosti s vytváraním vhodných tlmočnických stratégií. To je cieľom aj tohto príspevku – využiť potenciál súdnych fráz na ich automatizáciu ako na stratégiu, ktorá sa dá v procese tlmočenia efektívne využiť na ich rýchly a adekvátny prenos z jedného jazyka do druhého. Najprv však musíme poznať špecifiká prejavov, ktorých sú tieto frázy súčasťou.

Strategickým právnym konaním (a zároveň prehovorom) sa daná osoba orientuje na vlastné ciele, pričom nehľadá súhlas u iných. V rámci súdnej siene ide napr. o prehovor prokurátora ako prejav k obžalobe alebo o záverečnú reč (plaidoyer) či už prokurátora, alebo obhajcu (posledné slovo zvykne mať aj obžalovaný a poškodený). Ide prevažne o monológ. Dôležité je však aj to, že sú prejavy tohto druhu konania charakterizované vysokým stupňom výskytu daných fráz, replík, majú ustálený charakter. Ako príklad uvádzame niektoré nemecké frázy zo záverečného prejavu prokurátora spolu s ich slovenským prekladom:

Der Angeklagte bestreitet die ihm zur Last gelegte Tat. Er trägt statt dessen vor...

Obžalovaný popiera trestný čin, ktorý mu bol uložený. Namiesto toho prezentuje...

Der Angeklagte ist damit überführt, sich eines Vergehens nach §... schuldig gemacht zu haben.

Obvinený bol odsúdený za spáchanie trestného činu podľa §...

Ich beantrage daher, den Angeklagten zu einer Geldstrafe von... zu verurteilen.

Žiadam preto udeliť obžalovanému peňažnú pokutu vo výške...

V slovenských prejavoch tohto druhu sa vyskytujú napr. nasledujúce frázy:

Na začiatok: *Vážený súd, vážený obhajca ...*

Ďalej sa hodnotí skutkový stav na základe vykonaných dôkazov:

V danom prípade nešlo o náhodné reakčné konanie, prameniace z okamžitej situácie vyvolanej napríklad hádkou alebo momentálnym vzplanutím na mieste, ale išlo o vraždenie úkladné.

Skutok spáchal mimoriadne bezcitným spôsobom.

Pridáva sa zhodnotenie závažnosti konania obžalovaného a odôvodnenie druhu a výšky trestu, napokon nasleduje záverečný návrh:

Vzhlľadom na dokazovanie, ktoré prebehlo, nedošlo z hľadiska obžaloby k žiadnej podstatnej zmene.

Žiadam preto, aby obžalovaný bol oslobodený.

Pri komunikatívnom právnom konaní ide o diskurzy, v ktorých by malo nasledovať porozumenie, resp. zhoda, dohoda. Majú formu dialógu a sú kontradiktórne. Ide napr. o časť, keď sudca kladie otázky svedkom.

Pán svedok, porozumeli ste poučeniu?

Pán poškodený, viete, čo je predmetom obžaloby?

Podnikli ste nejaké kroky, aby ste preukázali, že daná informácia nebola pravdivá?

Zaužívané frázy sú tu skryté predovšetkým v otázkach. Z našich skúseností, hlavne zo súdnych trestnoprávných pojednávaní, vyplýva, že svedok/obžalovaný/poškodený potom zvykne odpovedať štandardným jazykom. U mnohých bola zaznamenaná snaha o formálnejšie vyjadrovanie, pravdepodobne ako výsledok porady s advokátom (práve tí sa zvykli uchýliť k jazykovému klišé v rámci toho, ako sa snažili vyjadrovať spisovne a formálne). Iní volili emotívnejší prejav či dialekt. V niektorých prípadoch boli použité aj vulgarizmy.

Strategicko-komunikatívne konanie je orientované jednostranne, na vlastný profit zúčastnenej strany, ide napr. o dokazovanie s cieľom odvrátenia hrozby trestu.

Sodass im Zweifel zugunsten des Beschuldigten ein Freispruch zu fällen war.

Tak, že v prípade pochybností musí byť oslobodenie v prospech obvineného.

... aufgrund der bisherigen Unbescholtenheit des Beschuldigten

... na základe doterajšej bezúhonnosti obvineného

Ich nehme mein Recht in Anspruch, dem Strafantrag eine zusammenhängende Erklärung entgegen zu setzen.

Využívam svoje právo urobiť úplné vyhlásenie proti vynesnému trestu.

V transkultúrnom komunikatívnom konaní ide o udržiavanie porozumenia medzi zúčastnenými stranami a významnú úlohu tu zohráva práve tlmočník. Využíva sa bilaterálne konzekutívne tlmočenie, pri predčítavaní dokumentov ide prevažne o tlmočenie z listu a využíva sa aj simultánne tlmočenie vo forme šušotáže. Práve pri tlmočení dokumentov je rozhodujúce, ak tlmočník ovláda dané formulácie, resp. je s nimi dostatočne oboznámený, keďže mu to dokáže významne uľahčiť jeho prácu.

Musí mať na pamäti aj dve už spomínané črty právneho jazyka, a to nominálne vyjadrovanie a pasívum. Presnejšie ich vymedzíme prostredníctvom týchto príkladov:

Nominálne vyjadrovanie: Juristi uprednostňujú nominálny štýl – volia substantívne konštrukcie oproti slovesným. V súdnom diskurze slovesá svoju právnu podstatu nadobúdajú až vtedy, keď stoja pri podstatnom mene. Tento nominálny štýl tak dodáva právnomu jazyku vysoko formálny, až zastaraný charakter, čo tiež platí pre dané ustálené slovné spojenia. Ruka v ruke s touto črtou právneho jazyka ide aj jeho abstraktnosť. Súdni rečníci sú zvyknutí toto vyjadrovanie vhodne používať. V neposlednom rade evokuje moc slov a znie o čosi agresívnejšie oproti bežnému vyjadrovaniu.

Der Angeklagte wurde nach... gebracht.

Obžalovaný bol prenesený do...

Die Staatsanwaltschaft legt auf Grund ihrer Ermittlungen dem Angeklagten folgenden Sachverhalt zur Last.

Prokuratúra na základe svojich vyšetrení obviňuje obžalovaného z nasledujúcich skutočností.

Pasívum: Pre právny štýl je známa aj obľuba pasívnych konštrukcií, ktoré bránia zmene vykonávateľa deja. Umožňuje to objektívne a vecné pomenovanie skutočností, ktoré je v právnom jazyku také dôležité:

Der Angeklagte bestreitet die ihm zur Last gelegte Tat.

Obžalovaný popiera trestný čin, ktorý mu bol uložený.

Aufgrund des glaubhaften Geständnisses des Angeklagten steht fest, dass sich der Sachverhalt so zugetragen hat, wie er in der Anklageschrift beschrieben wurde.

Na základe dôveryhodného priznania odporcu je jasné, že skutočnosti sa stali tak, ako je to opísané v obžalobe.

Obe vyššie uvedené charakteristiky sú príznačné tak pre právny štýl nemeckej jazykovej oblasti, ako aj pre ten slovenský.

3 Aristotelovský rečnícky trojuholník v blokovanom jazyku súdneho diskurzu

Z rétorického hľadiska považujeme za vhodné uviesť aristotelovský rečnícky trojuholník v spojení s jedným z prejavov v súdnej sieni (čo je v tomto prípade záverečný prejav prokurátora) s poukázaním na spomínané frázy.

Prvkami trojuholníka sú *ethos*, *pathos* a *logos* (Killingsworth, 2005, s. 153).

Ethos by mal podčiarknuť dôveryhodnosť rečníka. Apeluje na vnímanie, inteligenciu, morálku. Aby v rečníkovom prejave vynikol, mohli by k tomu dopomôcť napr. frázy, ako:

Hohes Gericht, Herr Verteidiger...

Najvyšší súd, pán obhajca...

Aufgrund des glaubhaften Geständnisses des Angeklagten steht fest, daß sich der Sachverhalt so zugetragen hat, wie er in der Anklageschrift beschrieben wurde ...

Na základe dôveryhodného priznania odporcu je zrejmé, že skutočnosti sa stali tak, ako je to uvedené v obžalobe...

Dieses Geständnis des Angeklagten ist glaubhaft, weil...

Toto priznanie odporcu je dôveryhodné, pretože...

Aufgrund des festgestellten Sachverhalts hat sich der Angeklagte eines(r)... gemäß §§... schuldig gemacht.

Na základe uvedených skutočností je obžalovaný (...) podľa §§... vinný.

Pathos apeluje predovšetkým na emócie a pocity. V tomto prípade však prejavy obhajcov zvyknú byť emotívnejšie ako tie vedené prokurátormi. Aj *pathos* sa dá zvýrazniť nasledujúcimi frázami:

Das Versagen spielte sich in einem Klima der Sorglosigkeit und des mangelnden Risikobewusstseins ab.

Zlyhanie sa uskutočnilo v atmosfére nedbanlivosti a nedostatočnej informovanosti o rizikách.

Die Schwierigkeit der heutigen Entscheidung liegt nicht im Tatsächlichen; auch nicht in der rechtlichen Einordnung des Sachverhalts. Denn der Angeklagte ist glaubhaft geständig,

Obťažnosť dnešného rozhodnutia nie je faktická; ani v právnej kvalifikácii skutkového stavu, pretože obžalovaný sa dôveryhodne priznal, ...

Die Schwierigkeit besteht allein darin, für diesen Angeklagten eine schuldangemessene Strafe zu finden.

Jediným problémom je nájsť pre tohto obžalovaného trest primeraný jeho vine.

Logos sa opiera o (právne ukotvené) fakty, ktoré by podporili daný argument rečníka, ako napr.:

Der Angeklagte war zum Tatzeitpunkt... Jahre alt und damit gemäß §... besaß er zu dieser Zeit auch die strafrechtliche Verantwortlichkeit nach §..., da er nach seiner sittlichen und geistigen Entwicklung reif genug war, das Unrecht der Tat einzusehen und nach dieser Einsicht zu handeln.

Obžalovaný mal v čase trestného činu... rokov a teda podľa §... mal v tom čase aj trestnú zodpovednosť podľa §..., pretože bol vo svojom morálnom a duševnom vývoji dostatočne vyspelý, aby si uvedomil nezákonnosť svojho činu a na základe toho aj konal.

Zautomatizovanie aj takýchto fráz v rámci blokového jazyka súdneho diskurzu by uľahčilo tlmočnický proces tým, že by si tlmočník z týchto výrazov pomocou ich nacvičenia vytvoril automatizmy. Tie by tak dostali svoje pevné miesto v jeho pamäti, z ktorej by mohli byť v konkrétnej situácii za určitého impulzu vyvolané. Vychádza sa pri tom z predpokladu, že by bolo pre tlmočníka ľahšie nájsť vhodný ekvivalent v cieľovom jazyku pre frázu, ktorú už má zautomatizovanú, resp. nacvičenú. V neposlednom rade je tu aj psychologický aspekt, podľa ktorého pripravenosť tlmočníka na proces posilní istotu v jeho vystupovaní.

Na záver je potrebné pripomenúť, že je užitočné, aby súdny tlmočník vnímal aj rétorické hľadisko prejavov, ktoré tlmočí, a s ním aj vyššie, zložitejšie celky, ktoré sa netýkajú len samotnej terminológie. Blokový jazyk, na ktorý tu poukazujeme, predstavuje podstatnú časť prejavov na súde a z aspektu rétoriky je určite neprehliadnuteľný. Tieto frázy, ktoré správnu prípravou (napr. prostredníctvom dvojazyčného glosára, na ktorom pracujeme) dokážu byť zautomatizované, by tlmočeniu dodali vyššiu plynulosť spolu s efektívnou reakciou tlmočníka, ktoré sudca (a ostatní prítomní) od neho očakáva(jú). Odhliadnuc od toho tlmočník často tlmočí pri príležitostiach, ako sú napr. aj konferencie a pod., ktoré sú aj napriek odlišnému zameraniu charakteristické svojím vlastným blokovým jazykom z úst tlmočených rečníkov. V tomto kontexte nás ešte zaujal výrok ukrajinského profesora a lingvistu Igora Melčuka, ktorý sa vyslovil, že „ľudia pri rozprávaní viac využívajú ustálené frázy ako samostatné slová“ (Gavrilidou – Papadopouou – Chadjipapa, 2012, s. 64). To podľa nášho názoru indikuje, že blokový jazyk dozaista nie je veľmi vzdialený ani bežnej komunikácii.

Literatúra:

- ABRAHÁMOVÁ, E. – ŠKVARENINOVÁ, O. (2006): *Kapitoly zo štylistiky a rétoriky pre právnikov*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie.
- BRUMMETT, B. (2015): *Rhetoric in Popular Culture*. 4th Edition. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications, Inc.
- CRUTTENDEN, D. H. (1870): *A Rhetorical Grammar of The English Language*. New York: J. M. Bradstreet & Son.
- FAHNESTOCK, J. (2011): *Rhetorical Style: The Uses of Language in Persuasion*. New York: Oxford University Press.
- GAST, W. (2006): *Juristische Rhetorik*. 4. neu bearbeitete Auflage. Heidelberg: C.F. Müller Verlag.
- GAVRILIDOU, Z- PAPADOPOULOU, E. – CHADJIPAPA, E. (2012): Processing Greek Forzen Expressions with NOOJ. In: K. Vuckovic, B. Bekavac, M. Silberstein (eds.): *Automatic Processing of Various Levels of Linguistic Phenomena: Selected Papers from the NooJ 2011 International Conference*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, s. 63–75.
- KADRIĆ, M. (2009): *Dolmetschen bei Gericht. Erwartungen – Anforderungen – Kompetenzen*. Wien: Facultas AG.
- KEMPSHALL, M. (2011): *Rhetoric and the Writing of History, 400-1500*. Manchester: Manchester University Press.
- KILLINGSWORTH, J. M. (2005): *Appeals in Modern Rhetoric: An Ordinary Language Approach*. 1st edition. Carbondale: Southern Illinois University Press.

- LIN, Yen-Liang (2013): Discourse Functions of Recurrent Multi-word Sequences in Online and Spoken Intercultural Communication. In: Jesús Romero-Trillo (ed.): *Yearbook of Corpus Linguistics and Pragmatics: New Domains and Methodologies*. Springer, s. 105–131.
- MOORE, K. E. (1993): *The Passions of Rhetoric: Lessing's Theory of Argument and the German Enlightenment*. Dordrecht: Springer Science + Business Media.
- POĽAKOVÁ, L.: Recht, Ethik (Právo, Etika). Translatologický aspekt (2017). In: S. Tomášiková, M. Fedorko, M. Kášová, L. Poľaková ... [et al.]: *Kontrastívne aspekty nemeckej a slovenskej lexikografie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, s. 82–90.
- YOSHITOMI, A. (2012): The Use of Multi-Word Units in Learner Language Narratives: Are there Qualitative and/or Quantitative Differences between Japanese ESL Learners and EFL Learners? In: Yukio Tono, Yuji Kawaguchi, Makoto Minegishi: *Developmental and Crosslinguistic Perspectives in Learner Corpus Research*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 309–333.

Summary

A Rhetorical Aspect of Formulaic Expressions in Courtroom Discourse in the Context of Court Interpreting

The paper focuses on the set expressions in legal discourse and their use for the purposes of interpreting, as well as on their role from their rhetorical perspective. It begins with the basic characteristics of rhetoric as a scientific discipline, followed by judicial rhetoric as one of its branches. Further on it deals with legal language and its typical features, including the set expressions and language cliché. Their role in the legal discourse is emphasized. Moreover, it is being point out to them as to the important part of translatological framework related to the trials and the roles of its participants, reflected upon the characteristics of their speeches there. The paper then continues with going into more detail about the two of the key features of the legal language, including nominalization and passive constructions. It is being concluded with the Aristotelian rhetorical triangle in relation to the set expressions that have their own role in it. The above-mentioned parts of the paper are accompanied with the examples of the formulaic expressions from our own research and corpus, as well as from the internet sources. In the end, the importance of the formulaic expressions and their features that enable them to be automatized in the process of the interpreters' education and training, as well as their further practical benefits for the process of (not only) legal interpreting, are stressed.